

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Wytyczne szczegółowe w zakresie przyznawania, wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 dla interwencji I.11 Premie dla młodych rolników

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Czesław Siekierski
/podpisano elektronicznie/

Warszawa, 03 czerwca 2024 r.

Podstawa prawna

Wytyczne zostały wydane na podstawie art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (Dz. U. ~~poz. z~~ [2024 r. poz. 261-412 i 1530](#)).

Obowiązywanie wytycznych

Niniejsze wytyczne obowiązują od dnia [4 czerwca 2024 r.](#)

Spis treści

I. Słownik pojęć	5
II. Wykaz skrótów	6
III. Informacje ogólne	8
IV. Przyznawanie pomocy	9
IV.1. Warunki podmiotowe	9
IV.1.1. Kategoria i wiek beneficjenta	9
IV.1.2. Rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej	9
IV.1.3. Posiadanie kwalifikacji zawodowych lub umiejętności	12
IV.1.4. Inne warunki podmiotowe	14
IV.1.5. Przyznawanie pomocy następcy prawnemu beneficjenta	15
IV.2. Warunki przedmiotowe	16
IV.2.1. Cel	16
IV.2.2. Biznesplan	16
IV.2.3. Wielkość gospodarstwa	19
IV.2.4. Inne warunki przedmiotowe	21
IV.3. Kryteria wyboru operacji	22
IV.3.1. Powierzchnia UR w gospodarstwie w roku wyjściowym	22
IV.3.2. Kwalifikacje zawodowe lub umiejętności	23
IV.3.3. Różnica wieku pomiędzy przekazującym gospodarstwo a młodym rolnikiem	23
IV.3.4. Przejmowanie gospodarstwa w całości	24
IV.3.5. Uczestnictwo w systemach jakości	24
IV.3.6. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa w roku wyjściowym	26
IV.3.7. Prowadzenie produkcji zwierzęcej	27
IV.3.8. Dotychczasowa aktywność zawodowa wnioskodawcy	27

IV.3.9. Minimalna liczba punktów oraz kryteria rozstrzygające.....	27
V. Wypłata pomocy	28
V.1. Warunki wypłaty pierwszej raty pomocy.....	28
V.1.1. Rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie jako kierujący	28
V.1.2. Pozostałe warunki wypłaty pierwszej raty pomocy	28
V.2. Warunki wypłaty drugiej raty pomocy.....	29
V.2.1. Realizacja założeń biznesplanu.....	29
V.2.2. Wzrost wielkości ekonomicznej gospodarstwa	30
V.2.3. Udział przychodów związanych z prowadzoną działalnością rolniczą.....	31
V.2.4. Uzupelnienie kwalifikacji zawodowych	32
V.2.5. Pozostałe warunki wypłaty drugiej raty pomocy	33
VI. Zobowiązania w okresie związania celem	33
VII. Zwrot pomocy	36
Załącznik – Rodzaje dokumentów potwierdzających posiadanie kwalifikacji zawodowych i umiejętności	41

I. Słownik pojęć

beneficjent – podmiot, któremu przyznano pomoc

działalność rolnicza – działalność rolnicza określona zgodnie z art. 4 ust. 2 rozporządzenia 2021/2115 w PS WPR

dzień przyznania pomocy – dzień zawarcia umowy o przyznaniu pomocy

dzień wypłaty pierwszej raty pomocy – dzień uznania środków z tytułu wypłaty pierwszej raty pomocy na rachunku beneficjenta

gospodarstwo – gospodarstwo w rozumieniu art. 3 pkt 2 rozporządzenia 2021/2115; do składników wykorzystywanych do działalności rolniczej i zarządzanych przez młodego rolnika zalicza się składniki materialne i niematerialne, jeżeli stanowią lub najpóźniej w okresie 12 miesięcy od dnia przyznania pomocy będą stanowiły zorganizowaną całość gospodarczą

inwestycja budowlana – inwestycja polegająca na budowie, przebudowie, remoncie budynków lub budowli w rozumieniu przepisów prawa budowlanego

[narzędzie do oceny ekonomicznej gospodarstwa – samoliczący skoroszyt MS Excel, który służy do zarządzania gospodarstwem rolnym, dostępny na stronie internetowej Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy](#)

okres związania celem – okres, o którym mowa w wytycznych podstawowych, kończący się z upływem pięciu lat liczonych od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy

Polski FADN/FSDN – System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych położonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej funkcjonujący w ramach sieci zbierania danych rachunkowych o dochodach i działalności gospodarczej gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej (FADN)/sieci danych dotyczących poziomu zrównoważenia gospodarstw rolnych (FSDN)

powierzchnia minimalna – średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie w kraju, a w przypadku gdy gospodarstwo jest położone w województwie, w którym średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie jest niższa niż średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie w kraju – średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie w województwie; średnią powierzchnię gruntów

rolnych w gospodarstwie w poszczególnych województwach oraz średnią powierzchnię gruntów rolnych w gospodarstwie w kraju dla naboru przeprowadzanego w danym roku przyjmuje się na podstawie informacji ogłaszanej przez Prezesa ARiMR dla roku poprzedzającego zgodnie z:

- 1) przepisami o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego – w 2022 r.;
- 2) ustawą PS WPR – w 2023 r. i w kolejnych latach

produkt rolny – produkt wymieniony w załączniku I do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, niebędący produktem rybołówstwa

przygotowanie do sprzedaży – czynności niezbędne do przygotowania nieprzetworzonych produktów zwierzęcych lub roślinnych do pierwszej sprzedaży, w szczególności takie jak: czyszczenie, mycie, sortowanie, pakowanie produktów rolnych w gospodarstwie

rok docelowy – ostatni rok kalendarzowy, w którym jest realizowany biznesplan

rok wyjściowy – rok kalendarzowy, w którym jest składany wniosek o przyznanie pomocy

umowa o przyznaniu pomocy – umowa o przyznaniu pomocy, o której mowa w ustawie PS WPR

użytek rolny – użytek rolny w rozumieniu art. 2 pkt 31 ustawy PS WPR

wnioskodawca – podmiot ubiegający się o przyznanie pomocy

wytyczne podstawowe – wytyczne podstawowe w zakresie pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027

zagajnik o krótkiej rotacji – zagajnik o krótkiej rotacji w rozumieniu art. 2 pkt 33 ustawy PS WPR

zwierzę gospodarskie – zwierzę zaliczane do zwierząt gospodarskich w rozumieniu przepisów o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich

II. Wykaz skrótów

ARiMR – Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

I.11 – interwencja Premie dla młodych rolników w ramach PS WPR

I.10.5 – interwencja Rozwój małych gospodarstw w ramach PS WPR

I.14.2 – interwencja Kompleksowe doradztwo rolnicze w ramach PS WPR

JST – jednostka samorządu terytorialnego

KRS – Krajowy Rejestr Sądowy

MOL – działalność marginalna, lokalna i ograniczona

OZC – okres związania celem

PROW 2007–2013 – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013

PROW 2014–2020 – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020

PS WPR – Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027

rozporządzenie ~~1151/2012~~2024/1143 – [rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady \(UE\) 2024/1143 z dnia 11 kwietnia 2024 r. w sprawie oznaczeń geograficznych w odniesieniu do wina, napojów spirytusowych i produktów rolnych oraz gwarantowanych tradycyjnych specjalności i określeń jakościowych stosowanych fakultatywnie w odniesieniu do produktów rolnych, zmieniające rozporządzenia \(UE\) nr 1308/2013, \(UE\) 2019/787 i \(UE\) 2019/1753 oraz uchylające rozporządzenie \(UE\) nr 1151/2012](#)

~~rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1151/2012 z dnia 21 listopada 2012 r. w sprawie systemów jakości produktów rolnych i środków spożywczych~~

rozporządzenie 1308/2013 – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz uchylające rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79, (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007

rozporządzenie 2018/848 – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/848 z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007

rozporządzenie 2021/2115 – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z dnia 2 grudnia 2021 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego

Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013

SPO 2004–2006 – Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego i Rozwój Obszarów Wiejskich 2004-2006

ustawa PS WPR – ustawa z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027

ustawa o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych – ustawa z dnia 29 czerwca 1963 r. o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych

UR – użytki rolne

WOP I – wniosek o płatność pierwszej raty pomocy

WOP II – wniosek o płatność drugiej raty pomocy

WOPP – wniosek o przyznanie pomocy

ZWRSP – Zasób Własności Rolnej Skarbu Państwa

III. Informacje ogólne

1. Niniejsze wytyczne uzupełniają wytyczne podstawowe w odniesieniu do I.11.
2. Niniejsze wytyczne określają:
 - 1) warunki przyznawania pomocy, w tym warunki dotyczące składania i zawartości biznesplanu;
 - 2) kryteria wyboru operacji wraz z określeniem minimalnej liczby punktów umożliwiającej przyznanie pomocy oraz kryteriami rozstrzygającymi;
 - 3) warunki realizacji operacji;
 - 4) formę, w jakiej przyznawana jest pomoc, oraz wysokość pomocy;
 - 5) warunki wypłaty pierwszej i drugiej raty pomocy;
 - 6) zobowiązania beneficjenta;
 - 7) warunki zwrotu wypłaconej pomocy,

a także szczegółowy wykaz kierunków studiów, zawodów, tytułów kwalifikacyjnych oraz rodzaje dokumentów potwierdzających posiadanie kwalifikacji zawodowych i umiejętności.

3. Pomoc w ramach I.11 przyczynia się do realizacji celu szczegółowego „Przyciąganie i utrzymanie młodych rolników i nowych rolników oraz ułatwianie rozwoju zrównoważonej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich”, o którym mowa w art. 6 ust. 1 lit. g rozporządzenia 2021/2115.
4. Niniejsze wytyczne zostały wydane w celu prawidłowej realizacji przez ARiMR zadań związanych z przyznawaniem, wypłatą i zwrotem pomocy, w szczególności opracowania ogłoszenia o naborze wniosków o przyznanie pomocy, regulaminu naboru wniosków o przyznanie pomocy oraz procedur dotyczących przyznawania, wypłaty i zwrotu pomocy.

IV. Przyznawanie pomocy

1. Pomoc przyznaje się w formie płatności ryczałtowej w kwocie 200 tys. zł.
2. Nabór WOPP rozpoczyna się w pierwszym półroczu danego roku. Nie dotyczy to naboru przeprowadzanego w 2023 r.
3. ~~W okresie 14 dni po dniu zakończenia naboru wniosków o przyznanie pomocy, WOPP może być zmieniany przez wnioskodawcę w zakresie załączników dotyczących kwalifikacji zawodowych i umiejętności. Dokonanie takich zmian ma wpływ na ustalanie liczby punktów z tytułu kryteriów wyboru operacji.~~
3. Ocena WOPP jest przeprowadzana według podstawowej kolejności, określonej w wytycznych podstawowych.
4. WOPP jest rozpatrywany w terminie 5 miesięcy od dnia zakończenia naboru wniosków, jednak nie dłużej niż do dnia 31 grudnia roku, w którym WOPP został złożony. Nie dotyczy to naboru przeprowadzanego w 2023 r. – WOPP złożony w ramach tego naboru jest rozpatrywany w terminie 4 miesięcy od dnia zakończenia naboru wniosków.
5. Pomoc może być przyznana następcy prawnemu beneficjenta na zasadach określonych w wytycznych podstawowych oraz niniejszych wytycznych.

IV.1. Warunki podmiotowe

IV.1.1. Kategoria i wiek beneficjenta

Pomoc przyznaje się osobie fizycznej, która w dniu złożenia WOPP ma nie więcej niż 40 lat (nieukończone 41 lat).

IV.1.2. Rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej

1. Pomoc przyznaje się osobie, która rozpoczęła prowadzenie działalności rolniczej nie wcześniej niż w okresie 24 miesięcy przed dniem złożenia WOPP albo nie rozpoczęła jeszcze prowadzenia działalności rolniczej.
2. Co do zasady prowadzenie działalności rolniczej w gospodarstwie rozpoczyna się z dniem stania się właścicielem lub posiadaczem gospodarstwa o powierzchni co najmniej 1 ha UR.
3. Jeżeli właścicielem lub posiadaczem gospodarstwa o powierzchni co najmniej 1 ha UR dana osoba stała się:
 - 1) jako osoba niepełnoletnia – prowadzenie działalności rolniczej w gospodarstwie rozpoczyna się z dniem uzyskania przez tę osobę pełnoletności;
 - 2) w wyniku dziedziczenia – prowadzenie działalności rolniczej w gospodarstwie rozpoczyna się z dniem uprawomocnienia się postanowienia sądu o stwierdzeniu nabycia spadku albo zarejestrowania przez notariusza aktu poświadczenia dziedziczenia;
 - 3) jako osoba ucząca się w szkole w systemie dziennym lub studiująca na studiach stacjonarnych (pierwszego stopnia lub drugiego stopnia, lub jednolitych studiach magisterskich) – prowadzenie działalności rolniczej w gospodarstwie rozpoczyna się z dniem zakończenia lub zaprzestania tej nauki lub studiów, jednak nie później niż z dniem ukończenia 26. roku życia, pod warunkiem że wnioskodawca nie miał przerw w nauce lub studiach, a w przypadku kontynuowania nauki na studiach – podjęcie studiów nastąpiło w roku uzyskania świadectwa dojrzałości.
4. W przypadku gdy dziedziczy osoba niepełnoletnia, nieucząca się w szkole w systemie dziennym, rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie wyznacza późniejsza z dat określonych w ust. 3 pkt 1 i pkt 2.
5. W przypadku gdy dziedziczy osoba pełnoletnia ucząca się w szkole w systemie dziennym lub osoba studiująca na studiach stacjonarnych, rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie wyznacza późniejsza z dat określonych w ust. 3 pkt 2 i pkt 3.
6. W przypadku gdy właścicielem, ale w sposób inny niż w wyniku dziedziczenia, lub posiadaczem gospodarstwa stała się osoba niepełnoletnia ucząca się w szkole

w systemie dziennym, rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie wyznacza późniejsza z dat określonych w ust. 3 pkt 1 i pkt 3.

7. W przypadku gdy dziedziczy osoba niepełnoletnia ucząca się w szkole w systemie dziennym, rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie wyznacza późniejsza z dat określonych w ust. 3 pkt 1–3.
8. Czynności lub zdarzenia świadczące o faktycznym rozpoczęciu prowadzenia działalności rolniczej to w szczególności:
 - 1) wystąpienie o przyznanie płatności na podstawie przepisów o płatnościach bezpośrednich do gruntów rolnych lub przepisów o płatnościach bezpośrednich do gruntów rolnych i oddzielnej płatności z tytułu cukru, lub płatnościach do gruntów rolnych i płatności cukrowej, lub przepisów o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego;
 - 2) wystąpienie o pomoc finansową dla rolników w ramach programów finansowanych albo współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej – chyba że wystąpiono o pomoc dla młodych rolników, a pomoc nie została przyznana, albo została przyznana, ale nie została wypłacona (nie została wypłacona pierwsza rata pomocy);
 - 3) wystąpienie o pomoc finansową dla rolników w ramach interwencji PS WPR lub w ramach przejściowego wsparcia krajowego, o którym mowa w art. 147 rozporządzenia 2021/2115 – chyba że wystąpiono o premię dla młodych rolników, a pomoc nie została przyznana, albo została przyznana, ale nie została wypłacona pierwsza rata pomocy;
 - 4) wystąpienie o pomoc krajową (np. kredyt preferencyjny) na cele związane z prowadzeniem działalności rolniczej – chyba że wystąpiono o kredyt udzielany na utworzenie nowego gospodarstwa lub o zwolnienie z podatku rolnego;
 - 5) wejście w posiadanie zwierzęcia gospodarskiego lub innego zwierzęcia w celu prowadzenia działalności rolniczej w zakresie produkcji zwierzęcej,
 - 6) rozpoczęcie prowadzenia działu specjalnego produkcji rolnej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych lub w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników (z wyłączeniem hodowli zwierząt laboratoryjnych, ryb akwariowych, psów rasowych, kotów rasowych, entomofagów oraz hodowli i chowu koni hodowlanych poza gospodarstwem w liczbie nie większej niż 2 sztuki);

- 7) uzyskanie statusu: wspólnika, akcjonariusza, członka zarządu lub innego organu spółki kapitałowej, członka lub członka organu spółdzielni, członka zarządu lub innego organu osoby prawnej innej niż spółka kapitałowa i spółdzielnia, członka organu jednostki organizacyjnej podlegającej wpisowi do rejestru przedsiębiorców w KRS, wspólnika spółki osobowej lub wspólnika spółki cywilnej, której przedmiotem działalności lub przeważającej działalności było lub jest prowadzenie działalności rolniczej;
 - 8) rozpoczęcie wykonywania działalności gospodarczej (jako przedsiębiorca będący osobą fizyczną), której przedmiotem według Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) jest działalność w ramach PKD 0.1 Uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową – chyba, że przedmiotem działalności jest wyłącznie działalność w ramach PKD 01.7 Łowiectwo i pozyskiwanie zwierząt łownych, włączając działalność usługową.
9. W przypadku podjęcia czynności lub wystąpienia zdarzeń, o których mowa w ust. 8:
- 1) przed dniem określonym w ust. 2 lub przed dniem wyznaczonym zgodnie z ust. 3–7;
 - 2) po dniu określonym w ust. 2 lub wyznaczonym zgodnie z ust. 3–7, jeśli wnioskodawca uprawdopodobni, że mimo stania się właścicielem lub posiadaczem gospodarstwa o powierzchni co najmniej 1 ha UR, w rzeczywistości nie prowadzi/nie prowadził działalności rolniczej w gospodarstwie rolnym od dnia określonego w ust. 2 albo wyznaczonego zgodnie z ust. 3–7
- dzień podjęcia najwcześniejszej czynności lub wystąpienia najwcześniejszego zdarzenia wyznacza datę rozpoczęcia prowadzenia działalności rolniczej.

IV.1.3. Posiadanie kwalifikacji zawodowych lub umiejętności

1. Pomoc przyznaje się osobie, która posiada odpowiednie kwalifikacje zawodowe lub umiejętności przydatne do prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie jako kierujący.
2. Warunek posiadania odpowiednich kwalifikacji zawodowych lub umiejętności można uznać za spełniony, jeżeli dana osoba posiada:
 - 1) wykształcenie wyższe oraz stopień naukowy doktora nauk:

- a) rolniczych (w dyscyplinie: zootechnika, zootechnika i rybactwo, ogrodnictwo, rolnictwo i ogrodnictwo, weterynaria, agronomia lub inżynieria rolnicza) lub
 - b) weterynaryjnych lub
- 2) wykształcenie wyższe – ukończone studia pierwszego stopnia lub studia drugiego stopnia, lub jednolite studia magisterskie, lub studia magisterskie, na:
- a) kierunku: rolnictwo, ogrodnictwo, weterynaria, technika rolnicza i leśna, zootechnika lub architektura krajobrazu ~~wymienionym w rozdziale I ust. 1 załącznika do wytycznych szczegółowych~~ lub
 - b) kierunkach studiów, w ramach których zakres kształcenia, program albo standardy kształcenia obejmują treści związane z działalnością rolniczą, w wymiarze łącznym co najmniej 120 godzin, lub
 - c) innym kierunku studiów oraz:
 - co najmniej 3-letni staż pracy w rolnictwie lub
 - ukończone studia podyplomowe w zakresie związanym z działalnością rolniczą, to znaczy takie, których program obejmuje co najmniej jedno z następujących zagadnień: ekonomika rolnictwa, organizacja lub technologia produkcji rolniczej, marketing artykułów rolnych, rachunkowość rolnicza lub agrobiznes, lub
- 3) wykształcenie średnie lub średnie branżowe oraz:
- a) kwalifikacje w zawodzie: technik rolnik, technik ogrodnik, technik architektury krajobrazu, technik hodowca koni, technik pszczelarz, technik weterynarii – w przypadku, gdy w gospodarstwie są prowadzone chów lub hodowla zwierząt, technik agrobiznesu, technik mechanizacji rolnictwa, technik mechanizacji rolnictwa i agrotechniki, technik turystyki wiejskiej lub technik turystyki na obszarach wiejskich, lub
 - b) co najmniej 4-letni staż pracy w rolnictwie, lub
- 4) wykształcenie zasadnicze zawodowe lub zasadnicze branżowe oraz kwalifikacje w zawodzie: rolnik, ogrodnik, pszczelarz lub mechanik-operator pojazdów i maszyn rolniczych, lub
- 5) uzyskany w formach pozaszkolnych tytuł wykwalifikowanego robotnika lub tytuł mistrza, lub tytuł zawodowy lub tytuł zawodowy mistrza, w zawodzie: rolnik, ogrodnik, pszczelarz lub mechanik-operator pojazdów i maszyn rolniczych, oraz co najmniej 3-letni staż pracy w rolnictwie.

3. Uwzględnia się również adekwatne kwalifikacje uzyskane w innym państwie zgodnie z obowiązującymi w Polsce przepisami prawa w tym zakresie.
4. Za staż pracy w rolnictwie uznaje się okres, liczony do dnia złożenia WOPP, w którym dana osoba:
 - 1) podlegała ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie jako rolnik lub domownik lub ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności rolniczej w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej albo państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) lub
 - 2) była zatrudniona w gospodarstwie na podstawie umowy o pracę, na stanowisku związanym z prowadzeniem produkcji rolnej.
5. Pomoc może być przyznana osobie nieposiadającej kwalifikacji zawodowych lub umiejętności, jeżeli osoba ta zobowiąże się do ich uzupełnienia, z wyłączeniem stażu pracy, w okresie 3 lat od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy i rozpocznie uzupełnianie kwalifikacji (wykształcenia) najpóźniej w terminie 12 miesięcy od dnia przyznania pomocy.
6. W przypadku, o którym mowa w ust. 5:
 - 1) wnioskodawca nie otrzymuje punktów z tytułu kryterium wyboru operacji dotyczącego kwalifikacji zawodowych lub umiejętności;
 - 2) należy sprawdzić, czy uzupełnienie wykształcenia w sposób zadeklarowany przez wnioskodawcę jest możliwe do zrealizowania przy danym wykształceniu posiadanym przez niego na etapie przyznawania pomocy.
7. Rodzaje dokumentów potwierdzających posiadanie kwalifikacji zawodowych i umiejętności są określone w załączniku do wytycznych szczegółowych.

IV.1.4. Inne warunki podmiotowe

1. Pomoc przysługuje tylko raz na osobę i gospodarstwo wskazane w biznesplanie dla roku wyjściowego i docelowego, z wyjątkiem przypadków wymiany gruntów w rozumieniu przepisów o scalaniu i wymianie gruntów, śmierci poprzedniego beneficjenta, rezygnacji z pomocy lub zwrotu 100% kwoty wypłaconej pomocy.
2. Pomocy nie przyznaje się wnioskodawcy, któremu wypłacono:
 - 1) co najmniej pierwszą ratę pomocy dla młodych rolników w ramach PROW 2014–2020 (chyba że wypłacona pomoc została zwrócona w całości) lub pomoc dla młodych rolników w ramach PROW 2007–2013;

- 2) pomoc dla młodych rolników w ramach SPO 2004–2006.
3. Pomocy nie przyznaje się wnioskodawcy, któremu:
 - 1) przyznano pomoc w ramach I.10.5 – chyba że pomoc nie została/nie zostanie wypłacona;
 - 2) wypłacono co najmniej pierwszą ratę pomocy w ramach I.10.5 – chyba że wypłacona pomoc została zwrócona w całości.
4. Pomocy nie przyznaje się, jeżeli małżonkowi wnioskodawcy, w trakcie trwania małżeństwa lub przed jego zawarciem, niezależnie od rodzaju małżeńskiego ustroju majątkowego oraz od tego, czy prowadzą wspólne czy odrębne gospodarstwa:
 - 1) przyznano pomoc – chyba że pomoc nie została/nie zostanie wypłacona;
 - 2) wypłacono co najmniej pierwszą ratę pomocy – chyba że wypłacona pomoc została zwrócona w całości;
 - 3) wypłacono:
 - a) co najmniej pierwszą ratę pomocy dla młodych rolników w ramach PROW 2014–2020 (chyba że wypłacona pomoc została zwrócona w całości) lub pomoc dla młodych rolników w ramach PROW 2007–2013,
 - b) pomoc dla młodych rolników w ramach SPO 2004–2006;
 - 4) przyznano pomoc w ramach I.10.5 – chyba że pomoc nie została/nie zostanie wypłacona;
 - 5) wypłacono co najmniej pierwszą ratę pomocy w ramach I.10.5 – chyba że wypłacona pomoc została zwrócona w całości.
5. Pomocy nie przyznaje się, jeżeli małżonek wnioskodawcy, w trakcie trwania małżeństwa lub przed jego zawarciem, rozpoczął prowadzenie działalności rolniczej wcześniej niż w okresie 24 miesięcy przed dniem złożenia przez wnioskodawcę WOPP.
6. W przypadku gdy w ramach tego samego naboru o pomoc ubiegają się oboje małżonkowie i oboje spełniają warunki jej przyznania, pomoc przyznaje się tylko temu z nich, co do którego drugi małżonek wyraził pisemną zgodę. Dotyczy to również małżonków będących w separacji.

IV.1.5. Przyznawanie pomocy następcy prawnemu beneficjenta

1. W przypadku śmierci beneficjenta jest możliwe przyznanie pomocy jego następcy prawnemu.

2. W przypadku następcy prawnego będącego małżonkiem beneficjenta:
 - 1) uznaje się, że spełnia on warunek dotyczący maksymalnego okresu prowadzenia działalności rolniczej, o ile spełniał ten warunek na etapie przyznawania pomocy beneficjentowi;
 - 2) warunek dotyczący wieku nie musi być spełniony.
3. Oprócz warunków określonych w wytycznych podstawowych, warunkiem przyznania pomocy następcy prawnemu beneficjenta jest także zobowiązanie się przez niego do uzupełnienia wykształcenia do końca OZC – jeśli nie spełnia on tego warunku. Staż pracy liczony jest do dnia złożenia wniosku następcy.

IV.2. Warunki przedmiotowe

IV.2.1. Cel

1. Pomoc przyznaje się na rozpoczęcie i rozwój działalności rolniczej w gospodarstwie przez młodych rolników w zakresie wytwarzania nieprzetworzonych produktów rolnych lub przygotowania do sprzedaży nieprzetworzonych produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie, zapewniając dostęp do kapitału niezbędnego w początkowej fazie prowadzenia gospodarstwa.
2. Wskaźnikiem osiągnięcia celu określonego w ust. 1 jest wzrost wielkości ekonomicznej gospodarstwa w roku docelowym w stosunku do wielkości ekonomicznej w roku wyjściowym.

IV.2.2. Biznesplan

1. Pomoc przyznaje się, jeżeli wnioskodawca:
 - 1) złożył biznesplan, spełniający warunki określone w tej sekcji oraz
 - 2) zobowiązał się do zrealizowania tego biznesplanu w terminie nie dłuższym niż 3 pełne lata kalendarzowe następujące po roku wyjściowym.
2. Biznesplan zawiera spójną koncepcję rozpoczęcia i rozwoju działalności rolniczej w gospodarstwie w zakresie wytwarzania nieprzetworzonych produktów rolnych lub przygotowania do sprzedaży nieprzetworzonych produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie, w szczególności zawiera:
 - 1) wskazanie lat realizacji biznesplanu;

- 2) opis gospodarstwa w roku wyjściowym, w tym wskazanie wyjściowej wielkości ekonomicznej gospodarstwa oraz opis składników gospodarstwa;
- 3) wskazanie wielkości ekonomicznej gospodarstwa w roku docelowym;
- 4) wskazanie działań dostosowanych do koncepcji rozwoju działalności rolniczej w gospodarstwie, w szczególności takich jak:
 - a) inwestycje w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne,
 - b) uczestnictwo w systemach jakości (unijnych lub krajowych, przy czym krajowe tylko uznane i notyfikowane),
 - c) przygotowanie do sprzedaży produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie,
 - d) udział w szkoleniach lub korzystanie z usług doradczych innych niż doradztwo indywidualne dla osób rozpoczynających po raz pierwszy prowadzenie gospodarstwa jako młody rolnik w ramach I.14.2,
 - e) inne – w szczególności takie jak zakup zwierząt stanowiących stado obrotowe, zakup zwierząt innych niż gospodarskie niezbędnych do prowadzenia produkcji zwierzęcej, zakup maszyn, urządzeń, wyposażenia, sprzętu – niebędących środkami trwałymi.
3. Składniki gospodarstwa wykorzystywane do prowadzenia działalności rolniczej to w szczególności następujące kategorie składników:
 - 1) UR;
 - 2) budynki i budowle;
 - 3) zwierzęta gospodarskie i zwierzęta inne niż gospodarskie utrzymywane w celu prowadzenia produkcji zwierzęcej;
 - 4) nasadzenia trwałe w sadach i na plantacjach wieloletnich;
 - 5) maszyny, urządzenia, wyposażenie, sprzęt;
 - 6) wartości niematerialne i prawne.
4. ARiMR bierze pod uwagę składniki gospodarstwa posiadane przez wnioskodawcę lub planowane do przejęcia oceniając między innymi spójność i racjonalność biznesplanu oraz weryfikując warunek dotyczący gospodarstwa jako zorganizowanej całości.
5. Biznesplan przewiduje inwestycje w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne związane z rozpoczynaniem i rozwojem działalności rolniczej w gospodarstwie w zakresie wytwarzania nieprzetworzonych produktów rolnych

lub przygotowania ich do sprzedaży, o szacunkowej wartości w kwocie netto wynoszącej co najmniej 70% kwoty pomocy.

6. Szacunkowe wydatki na inwestycje w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne określone w biznesplanie w kwocie netto:

- 1) są weryfikowane tylko na etapie przyznawania pomocy;
- 2) nie są finansowane z innych środków publicznych.

Sprawdzenie realizacji biznesplanu odbywa się w ujęciu rzeczowym, a nie finansowym.

7. W ramach inwestycji w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne, o których mowa w ust. 5, uwzględnia się przede wszystkim następujące kategorie inwestycji:

- 1) inwestycje budowlane związane z budynkami lub budowlami wykorzystywanymi do wytwarzania nieprzetworzonych produktów rolnych lub przygotowania ich do sprzedaży;
- 2) zakup nieruchomości rolnych;
- 3) zakup stada podstawowego zwierząt gospodarskich;
- 4) inwestycje w nasadzenia trwałe w sadach i na plantacjach wieloletnich;
- 5) zakup nowych maszyn, urządzeń, wyposażenia, sprzętu, w tym sprzętu komputerowego, służących wsparciu wytwarzania nieprzetworzonych produktów rolnych lub przygotowania ich do sprzedaży;
- 6) zakup wartości niematerialnych i prawnych służących wsparciu wytwarzania nieprzetworzonych produktów rolnych lub przygotowania ich do sprzedaży, o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż 1 rok (między innymi programy komputerowe).

8. Środki trwałe, o których mowa w ust. 7 pkt 1 – 5:

- 1) są przeznaczone na potrzeby prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie beneficjenta;
- 2) mają przewidywany okres ekonomicznej użyteczności dłuższy niż 1 rok;
- 3) są kompletne i zdatne do użytku w dniu przyjęcia do użytkowania – dotyczy inwestycji, o których mowa w ust. 7 pkt 5.

9. Do wartości niematerialnych i prawnych, o których mowa w ust. 7 pkt 6, zalicza się w szczególności autorskie prawa majątkowe i pokrewne, licencje, prawa do znaków towarowych, patentów, wzorów użytkowych i zdobniczych, know-how. Nabyciu

programów komputerowych towarzyszy przeniesienie autorskich praw majątkowych (umowa przeniesienia autorskich praw majątkowych) do takich programów lub udzielenie licencji (umowa licencyjna) na korzystanie z tych programów. Oprogramowanie, z nabyciem którego nie łączy się uzyskanie licencji lub autorskich praw do programu, nie jest zaliczane do wartości niematerialnych i prawnych, nawet gdy będzie wykorzystywane dłużej niż 1 rok.

10. Wskazane w biznesplanie inwestycje w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne, o których mowa w ust. 4, mogą być zrealizowane od dnia złożenia WOPP.

11. Biznesplan:

- 1) przewiduje działania spójne i zgodne z zaplanowaną działalnością rolniczą;
- 2) jest racjonalny;
- 3) przewiduje zakup wyłącznie nowych maszyn, urządzeń, sprzętu oraz wyposażenia.

12. Biznesplan stanowi załącznik do WOPP oraz umowy o przyznaniu pomocy.

13. Nie wymagają zawarcia aneksu do umowy zmiany w biznesplanie pozwalające zachować spójność operacji i dotyczące:

- 1) skali lub rodzaju prowadzonej produkcji rolniczej w roku docelowym – o ile zostanie osiągnięty odpowiedni wzrost wielkości ekonomicznej gospodarstwa;
- 2) inwestycji w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne – o ile nie dochodzi do zmiany uzasadnienia inwestycji, a szacunkowa wartość w kwocie netto wszystkich inwestycji w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne wynosi co najmniej 70% kwoty pomocy;
- 3) innych zaplanowanych działań – o ile nie przyznano za nie punktów.

IV.2.3. Wielkość gospodarstwa

1. Pomoc przyznaje się, jeżeli gospodarstwo określone w biznesplanie w roku wyjściowym:

- 1) ma powierzchnię UR równą co najmniej powierzchni minimalnej lub wielkość ekonomiczną równą co najmniej 15 000 euro; powierzchnia UR tego gospodarstwa nie może przekraczać 300 ha, a jego wielkość ekonomiczna 150 000 euro;
- 2) ma powierzchnię UR stanowiących przedmiot wyłącznej własności beneficjenta lub małżeńskiej wspólności majątkowej, użytkowania wieczystego lub wyłącznej

lub wspólnej z małżonkiem dzierżawy z ZWRSP lub od JST, równą co najmniej 50% powierzchni minimalnej;

- 3) stanowi lub może stanowić zorganizowaną całość gospodarczą.
2. W przypadku gospodarstw położonych na obszarze więcej niż jednego województwa, za województwo, w którym jest położone gospodarstwo, uznaje się to województwo, w którym jest położona największa część UR wchodzących w skład tego gospodarstwa. W przypadku gdy na obszarze dwóch lub więcej województw jest położona taka sama powierzchnia UR wchodzących w skład danego gospodarstwa, za województwo, w którym jest położone gospodarstwo, uznaje się to województwo, w którym średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym jest najniższa.
3. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa jest ustalana na podstawie całkowitej rocznej standardowej produkcji gospodarstwa wyrażonej w euro. Całkowita roczna standardowa produkcja gospodarstwa jest ustalana na podstawie współczynników standardowej produkcji opracowanych zgodnie ze standardami Unii Europejskiej. W okresie realizacji PS WPR stosuje się współczynniki Standardowej Produkcji „2017” określone dla działalności produkcji roślinnej i zwierzęcej występujących w Polsce.
4. W przypadku gdy grunty uwzględnione przy ustalaniu wielkości ekonomicznej gospodarstwa są położone w różnych okręgach Polskiego FADN/FSDN, ustalając wielkość ekonomiczną tego gospodarstwa, bierze się pod uwagę współczynniki standardowej produkcji obliczone dla tego z okręgów, w którym jest położona największa część tych gruntów.
5. Przy ustalaniu wielkości ekonomicznej gospodarstwa w roku wyjściowym bierze się pod uwagę:
 - 1) w przypadku produkcji zwierzęcej – stan średnioroczny zwierząt posiadanych lub planowanych do przejęcia;
 - 2) w przypadku produkcji roślinnej – uprawy w plonie głównym na działkach posiadanych lub planowanych do przejęcia, przy czym za plon główny uznaje się uprawę, której okres wegetacji jest najdłuższy.
6. Przy ustalaniu powierzchni oraz wielkości ekonomicznej gospodarstwa w roku wyjściowym bierze się pod uwagę UR, które są lub najpóźniej w okresie 12 miesięcy od dnia przyznania pomocy będą przedmiotem:
 - 1) wyłącznej własności lub małżeńskiej wspólności majątkowej;

- 2) użytkownika wieczystego;
- 3) wyłącznej lub wspólnej z małżonkiem dzierżawy z ZWRSP lub od JST;
- 4) wyłącznej lub wspólnej z małżonkiem dzierżawy długoterminowej – dotyczy działek dzierżawionych od podmiotów innych niż ZWRSP lub JST, jeżeli umowa dzierżawy została zawarta w formie aktu notarialnego albo z datą pewną oraz na okres co najmniej 8 lat, jednak nie krótszy niż do dnia upływu 5 lat od przewidywanego dnia wypłaty pierwszej raty pomocy;
- 5) wyłącznej lub wspólnej z małżonkiem dzierżawy krótkoterminowej albo wyłącznego lub wspólnego z małżonkiem użytkownika krótkoterminowego – dotyczy użytkowania albo dzierżawy działek od podmiotów innych niż ZWRSP lub JST, niespełniającej warunków określonych dla dzierżawy długoterminowej, o ile do tych gruntów wnioskodawcy, jego małżonkowi lub osobie przekazującej grunty przyznano jednolitą płatność obszarową na podstawie przepisów o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego lub podstawowe wsparcie dochodów w ramach PS WPR co najmniej w roku, w którym złożono WOPEP lub w roku poprzednim, na przykład działek użytkowanych na podstawie umowy ustnej, o ile wnioskodawca lub przekazujący pobiera na te działki jednolitą płatność obszarową lub podstawowe wsparcie dochodów;
- 6) wspólnot gruntowych – dotyczy gruntów, o których mowa w ustawie o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych, w części faktycznie użytkowanej przez wnioskodawcę lub osobę przekazującą grunty do gospodarstwa wnioskodawcy;
- 7) współwłasności, współdzierżawy z ZWRSP lub od JST, współdzierżawy długoterminowej spełniającej pozostałe warunki określone w pkt 4 lub współdzierżawy krótkoterminowej albo współużytkowania krótkoterminowego spełniający~~ch~~ pozostałe warunki określone w pkt 5.

IV.2.4. Inne warunki przedmiotowe

1. Nie są wspierane inwestycje:

- 1) polegające na dokonaniu zakupów od małżonka beneficjenta, rodzeństwa beneficjenta, wstępnego lub zstępnego beneficjenta, wstępnego lub zstępnego małżonka beneficjenta ani rodzeństwa małżonka beneficjenta;
- 2) realizowane na gruntach innych niż stanowiące wyłączną własność wnioskodawcy lub beneficjenta, lub przedmiot jego małżeńskiej wspólności

majątkowej – w przypadku inwestycji, o których mowa w sekcji IV.2.2. Biznesplan w ust. 75 pkt 1, 2 i 4.

2. Nie przewiduje się wsparcia gospodarstw w zakresie:
 - 1) zwierząt futerkowych z wyjątkiem królika utrzymywanego w celu produkcji surowca mięsnego;
 - 2) roślin wieloletnich na cele energetyczne;
 - 3) następujących działów specjalnych produkcji rolnej: hodowla zwierząt laboratoryjnych, ryb akwariowych, psów rasowych, kotów rasowych, entomofagów.

IV.3. Kryteria wyboru operacji

IV.3.1. Powierzchnia UR w gospodarstwie w roku wyjściowym

1. Przy ustalaniu liczby punktów za powierzchnię UR w gospodarstwie bierze się pod uwagę powierzchnię UR, które najpóźniej w okresie 12 miesięcy od dnia przyznania pomocy będą stanowiły przedmiot:
 - 1) wyłącznej własności lub małżeńskiej wspólności majątkowej;
 - 2) użytkowania wieczystego;
 - 3) wyłącznej lub wspólnej z małżonkiem dzierżawy z ZWRSP lub od JST;
 - 4) wyłącznej lub wspólnej z małżonkiem dzierżawy od innych podmiotów na podstawie umowy dzierżawy zawartej w formie aktu notarialnego albo z datą pewną oraz na okres co najmniej 8 lat, jednak nie krótszy niż do dnia upływu 5 lat od przewidywanego dnia wypłaty pierwszej raty pomocy.
2. Punkty przyznaje się za powierzchnię UR powyżej:
 - 1) średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie w kraju – w przypadku gospodarstw położonych w województwach, w których średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie jest niższa niż średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie w kraju;
 - 2) średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie w województwie – w przypadku gospodarstw położonych w województwach, w których średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie jest wyższa niż średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie w kraju.
3. Punkty przyznaje się wg wzoru:

$$L=W*[Pb-P\acute{s}r]/P\acute{s}r$$

gdzie:

L – oznacza liczbę punktów,

Pb – oznacza powierzchnię UR w gospodarstwie w roku wyjściowym,

P \acute{s} r – oznacza średnią powierzchnię gruntów rolnych w gospodarstwie odpowiednio w województwie bądź w kraju w roku poprzedzającym rok złożenia WOPP,

W – oznacza współczynnik korygujący, wynoszący:

3,4 – w przypadku województw, o których mowa w ust. 2 pkt 1,

3,1 – w przypadku województw, o których mowa w ust. 2 pkt 2

– jednak nie więcej niż 3 punkty.

4. Przy przyznawaniu wnioskodawcy punktów za to kryterium nie są uwzględniane UR, które wchodziły w skład gospodarstwa beneficjenta operacji typu Premie dla młodych rolników PROW 2014–2020 w dniu złożenia przez niego WOP I – z wyjątkiem przypadku śmierci tego beneficjenta.

IV.3.2. Kwalifikacje zawodowe lub umiejętności

1. Za posiadanie odpowiednich kwalifikacji zawodowych lub umiejętności zgodnie z sekcją IV.1.3 ust. 2:
 - 1) pkt 1, 2 lub 3 lit. a – przyznaje się 4 punkty;
 - 2) pkt 4 – przyznaje się 3 punkty;
 - 3) pkt 5 – przyznaje się 2 punkty;
 - 4) pkt 3 lit. b – przyznaje się 1 punkt.
2. Punkty przyznawane w ramach tego kryterium wyboru nie sumują się.

IV.3.3. Różnica wieku pomiędzy przekazującym gospodarstwo a młodym rolnikiem

1. Jeżeli różnica wieku pomiędzy przekazującym gospodarstwo w całości i na własność a młodym rolnikiem wynosi:
 - 1) powyżej 15 do 25 lat – przyznaje się 3 punkty;
 - 2) powyżej 25 lat – przyznaje się 5 punktów.
2. Punkty są przyznawane za różnicę wieku pomiędzy osobą fizyczną przekazującą gospodarstwo w całości- wszystkie UR – na wyłączną własność lub do małżeńskiej wspólności majątkowej – oraz wszystkie zwierzęta gospodarskie, jeżeli zwierzęta

gospodarskie są składnikiem gospodarstwa osoby przekazującej, i—a wnioskodawcą/młodym rolnikiem, przy czym własnością osoby przekazującej lub w jej posiadaniu mogą pozostać UR o powierzchni nieprzekraczającej 0,5 ha.

3. W przypadku kilku osób fizycznych przekazujących wnioskodawcy/młodemu rolnikowi na własność jedno gospodarstwo (małżeństwo, współwłaściciele) różnica wieku jest liczona między wnioskodawcą/młodym rolnikiem a najstarszym przekazującym.
4. W przypadku kilku osób fizycznych przekazujących swoje gospodarstwa, różnicę wieku pomiędzy przekazującym a wnioskodawcą/młodym rolnikiem ustala się na podstawie wieku tej osoby, dzięki której nowo tworzone gospodarstwo wnioskodawcy/młodego rolnika powiększy się/powiększyło się o największą powierzchnię UR.

IV.3.4. Przejmowanie gospodarstwa w całości

1. Za przejmowanie przynajmniej jednego gospodarstwa w całości i na własność przyznaje się 4 punkty.
2. Przez przejmowanie gospodarstwa w całości ~~i na własność~~ rozumie się przejęcie nabywanie—wszystkich UR oraz zwierząt gospodarskich wchodzących w skład gospodarstwa przynajmniej jednej przekazującej osoby fizycznej, z tym że własnością osoby przekazującej lub w jej posiadaniu mogą pozostać UR o powierzchni nie większej niż 0,5 ha.
3. Punkty są przyznawane, jeśli UR, o których mowa w ust. 2, zostały lub zostaną nabyte są nabywane—na wyłączną własność lub do małżeńskiej wspólności majątkowejwspólnie z małżonkiem.
4. Punkty nie są przyznawane, jeżeli w skład przejmowanego (w całości i na własność) gospodarstwa wchodzi jakiegokolwiek grunty, które wchodziły w skład gospodarstwa beneficjenta operacji typu Premie dla młodych rolników PROW 2014–2020 w dniu złożenia przez niego WOP I – z wyjątkiem przypadku śmierci tego beneficjenta.

IV.3.5. Uczestnictwo w systemach jakości

1. Punkty przyznaje się za uczestnictwo lub planowane uczestnictwo w:
 - 1) unijnym systemie jakości:

- a) rolnictwo ekologiczne – 4 punkty, pod warunkiem objęcia tym systemem co najmniej 50 % powierzchni UR tego gospodarstwa,
 - b) innym niż rolnictwo ekologiczne wymienionym w ust. 2 – 2 punkty;
- 2) krajowym systemie jakości – 1 punkt, pod warunkiem że jest to system jakości uznany na podstawie decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi za krajowy system jakości żywności i notyfikowany do Komisji Europejskiej zgodnie z Dyrektywą (UE) nr 2015/1535 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 9 września 2015 r. ustanawiającą procedurę udzielania informacji w dziedzinie przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego

– jednak nie więcej niż 5 punktów. Punkty przyznawane w ramach tego kryterium sumują się.

2. Unijnymi systemami jakości, za uczestnictwo w których przyznaje się punkty są:
- 1) chronione nazwy pochodzenia, chronione oznaczenia geograficzne oraz gwarantowane tradycyjne specjalności, w rozumieniu rozporządzenia [2024/11431151/2012](#);
 - 2) rolnictwo ekologiczne, zgodnie z rozporządzeniem 2018/848;
 - 3) chronione nazwy pochodzenia i oznaczenia geograficzne wyrobów winiarskich, o których mowa w części II tytule II rozdziale I sekcji 2 rozporządzenia 1308/2013.
3. Krajowymi systemami jakości, za uczestnictwo w których przyznaje się punkty są:
- 1) integrowana produkcja roślin, w rozumieniu ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin;
 - 2) „Jakość Tradycja” uznany za krajowy system jakości żywności na podstawie decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 czerwca 2007 r.;
 - 3) Quality Assurance for Food Products (QAFP) „Tuszki, elementy i mięso z kurczaka i indyka” uznany za krajowy system jakości żywności na podstawie decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13 stycznia 2011 r.;
 - 4) Quality Assurance for Food Products (QAFP) „Kulinarne mięso wieprzowe” uznany za krajowy system jakości żywności na podstawie decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 grudnia 2009 r.;

- 5) Quality Assurance for Food Products (QAFP) „Wędliny” uznany za krajowy system jakości żywności na podstawie decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 stycznia 2012 r.;
 - 6) „Quality Meat Program” (QMP) uznany za krajowy system jakości żywności na podstawie decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 października 2008 r.;
 - 7) PQS System Jakości Wieprzowiny (Pork Quality System) uznany za krajowy system jakości żywności na mocy decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 grudnia 2009 r.
4. Punkty przyznaje się, jeżeli wnioskodawca uczestniczy w systemie jakości w związku z rozwojem działalności rolniczej w gospodarstwie lub zobowiąże się do uczestnictwa w systemie jakości najpóźniej w roku docelowym, a w przypadku rolnictwa ekologicznego – do objęcia tym systemem co najmniej 50 % powierzchni UR tego gospodarstwa w roku docelowym.
 5. Uczestnictwo w systemie jakości musi być potwierdzone ważnym certyfikatem lub świadectwem jakości.
 6. Przyznanie punktów za uczestnictwo w systemach jakości wiąże się z zobowiązaniem beneficjenta do uczestnictwa w systemie jakości do końca OZC, a w przypadku rolnictwa ekologicznego – z zobowiązaniem do objęcia tym systemem co najmniej 50 % docelowej powierzchni UR tego gospodarstwa.

IV.3.6. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa w roku wyjściowym

1. Przy ustalaniu liczby punktów za wielkość ekonomiczną gospodarstwa bierze się pod uwagę produkcję prowadzoną na UR, które najpóźniej w terminie 12 miesięcy od dnia przyznania pomocy będą stanowiły przedmiot:
 - 1) wyłącznej własności lub małżeńskiej wspólności majątkowej;
 - 2) użytkowania wieczystego;
 - 3) wyłącznej lub wspólnej z małżonkiem dzierżawy z ZWRSP lub od JST;
 - 4) wyłącznej lub wspólnej z małżonkiem dzierżawy od innych podmiotów na podstawie umowy dzierżawy zawartej w formie aktu notarialnego albo z datą pewną oraz na okres co najmniej 8 lat, jednak nie krótszy niż do dnia upływu 5 lat od przewidywanego dnia wypłaty pierwszej raty pomocy.
2. Punkty przyznaje się za wielkość ekonomiczną gospodarstwa powyżej 19 500 euro.

3. Punkty przyznaje się wg wzoru:

$$L=0,00015Wb - 2,925$$

gdzie:

L – oznacza liczbę punktów,

Wb – oznacza wyjściową wielkość ekonomiczną gospodarstwa wskazaną w biznesplanie

– jednak nie więcej niż 3 punkty.

4. Przy przyznawaniu wnioskodawcy punktów za wielkość ekonomiczną gospodarstwa nie są uwzględniane UR, które wchodziły w skład gospodarstwa beneficjenta operacji typu Premie dla młodych rolników PROW 2014–2020 w dniu złożenia przez niego WOP I – z wyjątkiem przypadku śmierci tego beneficjenta.

IV.3.7. Prowadzenie produkcji zwierzęcej

1. Za prowadzenie produkcji zwierzęcej przyznaje się 2 punkty.
2. Punkty przyznaje się, jeśli co najmniej 50% wyliczonej w biznesplanie docelowej wielkości ekonomicznej gospodarstwa stanowi wielkość ekonomiczna osiągnięta z produkcji zwierzęcej.
3. Przyznanie punktów za to kryterium wyboru operacji wiąże się z zobowiązaniem beneficjenta do prowadzenia produkcji zwierzęcej na poziomie co najmniej 50% docelowej wielkości ekonomicznej gospodarstwa do końca ~~okresu związania celem OZC~~.

IV.3.8. Dotychczasowa aktywność zawodowa wnioskodawcy

1. Za dotychczasową aktywność zawodową wnioskodawcy przyznaje się 1 punkt.
2. Punkt przyznaje się, jeśli w dniu złożenia WOPP dana osoba jest domownikiem w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników lub uczniem w systemie dziennym albo studentem na studiach stacjonarnych, lub zarejestrowanym bezrobotnym.

IV.3.9. Minimalna liczba punktów oraz kryteria rozstrzygające

1. Pomoc nie może być przyznana, jeżeli wnioskodawca uzyskał mniej niż 7 punktów.
2. W przypadku wnioskodawców, którzy uzyskali taką samą liczbę punktów, o kolejności przysługiwania pomocy decyduje płeć wnioskodawcy, przy czym pierwszeństwo w uzyskaniu pomocy ma operacja realizowana przez kobietę.

3. W przypadku wnioskodawców tej samej płci, którzy uzyskali taką samą liczbę punktów, o kolejności przysługiwania pomocy decyduje wyjściowa powierzchnia UR w gospodarstwie, przy czym pierwszeństwo w uzyskaniu pomocy ma wnioskodawca posiadający gospodarstwo o większej powierzchni UR.
4. W przypadku wnioskodawców tej samej płci, które uzyskały taką samą liczbę punktów i wskazały w biznesplanie gospodarstwa o identycznej wyjściowej powierzchni UR, o kolejności przysługiwania pomocy decyduje wiek wnioskodawcy, przy czym pierwszeństwo w uzyskaniu pomocy ma operacja realizowana przez młodszego wnioskodawcę.

V. Wyplata pomocy

Pomoc jest wypłacana beneficjentowi:

- 1) w dwóch ratach:
 - a) pierwsza rata wynosi 70% kwoty przyznanej pomocy, tj. 140 tys. zł,
 - b) druga rata wynosi 30% kwoty pomocy, tj. 60 tys. zł;
- 2) na wniosek o płatność złożony:
 - a) w terminie 12 miesięcy od dnia przyznania pomocy – w przypadku WOP I,
 - b) po zrealizowaniu biznesplanu, w I kwartale roku następującego po roku docelowym, jednak nie później niż do dnia 31 marca 2029 r. – w przypadku WOP II;
- 3) jeżeli są spełnione warunki wypłaty odpowiednio pierwszej lub drugiej raty pomocy.

V.1. Warunki wypłaty pierwszej raty pomocy

V.1.1. Rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie jako kierujący

1. Pierwszą ratę pomocy wypłaca się, jeżeli najpóźniej w terminie 12 miesięcy od dnia przyznania pomocy beneficjent przejął wskazane w biznesplanie dla roku wyjściowego składniki gospodarstwa i rozpoczął prowadzenie działalności rolniczej w tym gospodarstwie jako jedyny kierujący.
2. Kierujący prowadzi działalność rolniczą w gospodarstwie osobiście (podejmuje decyzje), na własny rachunek i we własnym imieniu, ponosi koszty i czerpie korzyści w związku z prowadzeniem tej działalności oraz pracuje w gospodarstwie.

V.1.2. Pozostałe warunki wypłaty pierwszej raty pomocy

1. Pierwszą ratę pomocy wypłaca się, jeżeli najpóźniej w terminie 12 miesięcy od dnia przyznania pomocy:
 - 1) powierzchnia UR stanowiących przedmiot wyłącznej własności beneficjenta, małżeńskiej wspólności majątkowej, użytkowania wieczystego lub wyłącznej lub wspólnej z małżonkiem dzierżawy z ZWRSP lub od JST stanowi co najmniej 50% powierzchni minimalnej;
 - 2) beneficjent rozpoczął prowadzenie w gospodarstwie rachunkowości rolniczej:
 - a) ~~w ramach Polskiego FADN lub~~ przy pomocy narzędzia do oceny ekonomicznej gospodarstwa lub dostępnego na stronie internetowej ARiMR;
 - b) w ramach:
Polskiego FADN/FSDN, lub
obowiązku prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów – jeżeli w gospodarstwie jest prowadzony wyłącznie dział specjalny produkcji rolnej, lub
obowiązku prowadzenia księgi rachunkowej;
 - 3) beneficjent rozpoczął naukę mającą na celu uzupełnienie kwalifikacji zawodowych (wykształcenia) – dotyczy beneficjentów, którzy nie posiadali odpowiednich kwalifikacji zawodowych lub umiejętności na etapie przyznawania pomocy;
 - 4) beneficjent przystąpił do korzystania z doradztwa indywidualnego dla osób rozpoczynających po raz pierwszy prowadzenie gospodarstwa jako młody rolnik w ramach I.14.2.
2. Brak realizacji co najmniej jednego z warunków wypłaty pierwszej raty pomocy skutkuje odmową wypłaty pierwszej raty pomocy i wypowiedzeniem umowy przez ARiMR.

V.2. Warunki wypłaty drugiej raty pomocy

V.2.1. Realizacja założeń biznesplanu

1. Drugą ratę pomocy wypłaca się, jeżeli beneficjent zrealizował w przyjętym terminie, nie dłuższym niż 3 lata kalendarzowe następujące po roku wyjściowym, założenia biznesplanu, w tym:

- 1) zrealizował zaplanowane inwestycje w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne związane z rozpoczęciem i rozwojem działalności rolniczej w gospodarstwie w zakresie wytwarzania nieprzetworzonych produktów rolnych lub ich przygotowania do sprzedaży;
 - 2) zrealizował działania inne niż inwestycje w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne, o których mowa w pkt 1, związane z rozpoczęciem i rozwojem działalności rolniczej w gospodarstwie, które przewidział w biznesplanie.
2. Weryfikacja realizacji biznesplanu odbywa się w ujęciu rzeczowym, a nie finansowym, co oznacza, że sprawdzany jest sam fakt realizacji inwestycji, a nie udział poniesionych kosztów realizacji danej inwestycji w środki trwałe lub wartości niematerialne i prawne w kwocie pomocy. Można poprosić beneficjenta o przedłożenie przykładowo faktury, ale wyłącznie w celu potwierdzenia faktu realizacji inwestycji, a nie w celu porównania szacunkowych kosztów inwestycji z kosztami poniesionymi.

V.2.2. Wzrost wielkości ekonomicznej gospodarstwa

1. Drugą ratę pomocy wypłaca się, jeżeli w wyniku realizacji biznesplanu (w okresie jego realizacji, czyli najpóźniej w roku docelowym) nastąpił wzrost wielkości ekonomicznej gospodarstwa:
 - 1) co najmniej o:
 - a) 30% w stosunku do wyjściowej wielkości ekonomicznej gospodarstwa – w przypadku, gdy gospodarstwo wskazane w biznesplanie dla roku wyjściowego miało wyjściową wielkość ekonomiczną co najmniej 15 tys. euro i mniej niż 25 tys. euro,
 - b) 20% w stosunku do wyjściowej wielkości ekonomicznej gospodarstwa – w przypadku, gdy gospodarstwo wskazane w biznesplanie dla roku wyjściowego miało wyjściową wielkość ekonomiczną co najmniej 25 tys. euro i mniej niż 50 tys. euro,
 - c) 15% w stosunku do wyjściowej wielkości ekonomicznej gospodarstwa – w przypadku, gdy gospodarstwo wskazane w biznesplanie dla roku wyjściowego miało wyjściową wielkość ekonomiczną co najmniej 50 tys. euro i mniej niż 100 tys. euro,

- d) 10% w stosunku do wyjściowej wielkości ekonomicznej gospodarstwa – w przypadku, gdy gospodarstwo wskazane w biznesplanie dla roku wyjściowego miało wyjściową wielkość ekonomiczną co najmniej 100 tys. euro;
 - 2) do poziomu co najmniej 19 500 euro – w przypadku, gdy gospodarstwo wskazane w biznesplanie dla roku wyjściowego nie spełniało wymogu wyjściowej wielkości ekonomicznej.
2. Przy ustalaniu docelowej wielkości ekonomicznej gospodarstwa w roku docelowym bierze się pod uwagę:
- 1) w przypadku produkcji zwierzęcej – stan średnioroczny zwierząt;
 - 2) w przypadku produkcji roślinnej – uprawy w plonie głównym, przy czym za plon główny uznaje się uprawę, której okres wegetacji jest najdłuższy.

V.2.3. Udział przychodów związanych z prowadzoną działalnością rolniczą

- 1. Drugą ratę pomocy wypłaca się, jeżeli w okresie realizacji biznesplanu (najpóźniej w roku docelowym) beneficjent osiągnął co najmniej 60-procentowy udział przychodów uzyskiwanych w związku z prowadzoną w gospodarstwie działalnością rolniczą we wszystkich swoich przychodach.
- 2. Do przychodów uzyskiwanych w związku z prowadzoną w gospodarstwie działalnością rolniczą zaliczają się przychody pochodzące z działalności rolniczej oraz z działalności „okołorolniczej”. Do przychodów uzyskiwanych w związku z prowadzoną w gospodarstwie działalnością rolniczą zalicza się przychody:
 - 1) ze sprzedaży produktów rolnych oraz wytworzonych na ich bazie produktów przetworzonych niewymienionych w załączniku I do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, jak również produktów z zagajników o krótkiej rotacji;
 - 2) z tytułu wsparcia UE oraz z tytułu pomocy krajowej przyznanej w odniesieniu do działalności rolniczej, w tym (i) premie zalesieniowe, o ile dotyczą gruntów rolnych, oraz (ii) premie w zakresie zadrzewień śródpolnych i (iii) w zakresie systemów rolno-leśnych, z wyjątkiem:
 - a) wsparcia o charakterze inwestycyjnym (przeznaczonym na budowę, zakup, modernizację lub odtworzenie środków trwałych), w tym przeznaczonym na zalesianie i tworzenie terenów zalesionych, a także w ramach programu zwiększania lesistości kraju,
 - b) premii dla młodych rolników;

- 3) ze sprzedaży usług:
 - a) wspomagających produkcję roślinną (PKD: 01.61.Z),
 - b) wspomagających chów i hodowlę zwierząt gospodarskich (PKD: 01.62.Z),
 - c) następujących po zbiorach (PKD: 01.63.Z),
 - d) obróbki nasion dla celów rozmnażania roślin (PKD: 01.64.Z),
 - e) krótkiego zakwaterowania (agroturystyki) (PKD 55.20.Z);
 - 4) z działów specjalnych produkcji rolnej (z wyłączeniem hodowli ryb akwariowych, kotów rasowych, psów rasowych, entomofagów oraz zwierząt laboratoryjnych);
 - 5) z tytułu odszkodowań za ubezpieczone konkretne uprawy lub zwierzęta;
 - 6) z tytułu czynszu za wdzierżawienie lub wynajęcie składników należących do gospodarstwa;
 - 7) z tytułu odsetek uzyskanych od środków finansowych zgromadzonych na rachunku bankowym, wydzielonym dla gospodarstwa rolnego.
3. Do przychodów uzyskiwanych w związku z prowadzoną w gospodarstwie działalnością rolniczą nie zalicza się przychodów:
- 1) ze sprzedaży kopalin (PKD 08.1);
 - 2) z leśnictwa i pozyskiwania drewna (PKD 02);
 - 3) z łowiectwa i pozyskiwania zwierząt łownych, włączając działalność usługową (PKD 01.7);
 - 4) z tytułu czynszu za wdzierżawienie lub wynajęcie składników należących do gospodarstwa na cele nierolnicze.
4. Przy ocenie spełnienia warunku, o którym mowa w tej sekcji, bierze się pod uwagę przychody osiągnięte przez beneficjenta.

V.2.4. Uzupelnienie kwalifikacji zawodowych

1. Drugą ratę pomocy wypłaca się, jeżeli beneficjent uzupełnił kwalifikacje zawodowe – jeśli nie spełniał wymogu dotyczącego posiadania odpowiednich kwalifikacji zawodowych lub umiejętności na etapie przyznawania pomocy, a termin na uzupełnienie wykształcenia upłynął przed dniem zakończenia rozpatrywania WOP II.
2. Warunek wypłaty drugiej raty pomocy, o którym mowa w ust. 1, nie dotyczy następcy prawnego beneficjenta. Następca prawny jest zobowiązany do uzupełnienia wykształcenia do końca OZC.

3. W wyjątkowych przypadkach, w których beneficjent w terminie 3 lat od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy nie dysponuje określonym w załączniku do wytycznych szczegółowych dokumentem potwierdzającym uzyskanie kwalifikacji, gdyż oczekuje na jego wydanie, warunek uzupełnienia kwalifikacji uważa się za spełniony, jeśli beneficjent przedłoży tymczasowo inny dokument potwierdzający uzyskanie kwalifikacji w ww. terminie, np. zaświadczenie o ukończeniu studiów i nadaniu tytułu zawodowego lub zaświadczenie, uchwałę albo decyzję administracyjną o nadaniu stopnia doktora. Udokumentowanie uzupełnienia wykształcenia zgodnie z załącznikiem do wytycznych szczegółowych następuje niezwłocznie po uzyskaniu odpowiedniego dokumentu.

V.2.5. Pozostałe warunki wypłaty drugiej raty pomocy

1. Drugą ratę pomocy wypłaca się, jeżeli beneficjent:
 - 1) prowadzi działalność rolniczą w gospodarstwie jako kierujący, co najmniej od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy (zobowiązanie do końca OZC);
 - 2) podjął i realizuje działania, za które przyznano punkty z tytułu następujących kryteriów wyboru (zobowiązanie do końca OZC):
 - a) prowadzenie produkcji zwierzęcej na poziomie co najmniej 50% docelowej wielkości ekonomicznej gospodarstwa najpóźniej w roku docelowym lub
 - b) uczestnictwo w systemach jakości najpóźniej w roku docelowym, przy czym w przypadku rolnictwa ekologicznego co najmniej 50 % powierzchni UR tego gospodarstwa jest objęta tym systemem;
 - 3) prowadzi, co najmniej od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy (zobowiązanie do końca OZC), rachunkowość rolniczą:
 - a) ~~w ramach Polskiego FADN lub~~ przy pomocy narzędzia do oceny ekonomicznej gospodarstwa, dostępnego na stronie internetowej ARiMR, lub
 - b) w ramach:
Polskiego FADN/FSDN, lub
obowiązku prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów – jeżeli w gospodarstwie jest prowadzony wyłącznie dział specjalny produkcji rolnej, lub
obowiązku prowadzenia księgi rachunkowej co najmniej od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy (zobowiązanie do końca OZC);

- 4) realizuje zobowiązanie, o którym mowa w podrozdziale IX.1. ust. 1 pkt 6 wytycznych podstawowych w odniesieniu do transakcji związanych z realizacją inwestycji w środki trwałe i wartości niematerialne i prawne w ramach co najmniej 70% kwoty pomocy;
 - 5) skorzystał lub korzysta z doradztwa indywidualnego dla osób rozpoczynających po raz pierwszy prowadzenie gospodarstwa jako młody rolnik w ramach I.14.2.
2. Brak realizacji co najmniej jednego z warunków wypłaty drugiej raty pomocy skutkuje odmową wypłaty drugiej raty pomocy lub jej pomniejszeniem i może skutkować zwrotem całości lub części wypłaconej pierwszej raty pomocy.

VI. Zobowiązania w okresie związania celem

1. W OZC beneficjent jest zobowiązany do:
 - 1) prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie jako kierujący;
 - 2) utrzymania wielkości ekonomicznej co najmniej na poziomie:
 - a) o 30% wyższym niż wyjściowa wielkość ekonomiczna gospodarstwa – w przypadku gdy gospodarstwo wskazane w biznesplanie dla roku wyjściowego miało wyjściową wielkość ekonomiczną co najmniej 15 tys. euro i mniej niż 25 tys. euro,
 - b) o 20% wyższym niż wyjściowa wielkość ekonomiczna gospodarstwa – w przypadku, gdy gospodarstwo wskazane w biznesplanie dla roku wyjściowego miało wyjściową wielkość ekonomiczną co najmniej 25 tys. euro i mniej niż 50 tys. euro,
 - c) o 15% wyższym niż wyjściowa wielkość ekonomiczna gospodarstwa – w przypadku, gdy gospodarstwo wskazane w biznesplanie dla roku wyjściowego miało wyjściową wielkość ekonomiczną co najmniej 50 tys. euro i mniej niż 100 tys. euro,
 - d) o 10% wyższym niż wyjściowa wielkość ekonomiczna gospodarstwa – w przypadku, gdy gospodarstwo wskazane w biznesplanie dla roku wyjściowego miało wyjściową wielkość ekonomiczną co najmniej 100 tys. euro,
 - e) 19 500 euro – w przypadku, gdy gospodarstwo wskazane w biznesplanie dla roku wyjściowego nie spełniało wymogu wyjściowej wielkości ekonomicznej;

- 3) utrzymania co najmniej 60-procentowego udziału przychodów uzyskiwanych w związku z prowadzoną w gospodarstwie działalnością rolniczą we wszystkich swoich przychodach;
 - 4) utrzymania nabytych w ramach realizacji biznesplanu środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych (nieprzenoszenie prawa własności lub posiadania środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych bez zgody ARiMR oraz wykorzystywanie ich do prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwie);
 - 5) prowadzenia rachunkowości rolniczej:
 - a) ~~w ramach Polskiego FADN lub~~ przy pomocy narzędzia do oceny ekonomicznej gospodarstwa lub
 - b) w ramach:
 - Polskiego FADN/FSDN, lub
 - obowiązku prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów – jeżeli w gospodarstwie jest prowadzony wyłącznie dział specjalny produkcji rolnej, lub
 - obowiązku prowadzenia księgi rachunkowej;
 - 6) kontynuowania działań, z tytułu których beneficjentowi przyznano punkty w ramach następujących kryteriów:
 - a) prowadzenie produkcji zwierzęcej na poziomie co najmniej 50% docelowej wielkości ekonomicznej gospodarstwa,
 - b) uczestnictwo w systemach jakości, przy czym w przypadku rolnictwa ekologicznego co najmniej 50 % docelowej powierzchni UR tego gospodarstwa jest objęta tym systemem;
 - 7) uzupełnienia kwalifikacji zawodowych (wykształcenia):
 - a) w przypadku beneficjenta, któremu trzyletni termin na uzupełnienie wykształcenia, liczony od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy, upływa po zakończeniu rozpatrywania WOP II,
 - b) do końca OZC – w przypadku następcy prawnego niespełniającego tego warunku w dniu złożenia wniosku następcy.
2. O realizacji zobowiązań w OZC beneficjent informuje ARiMR w terminie określonym w umowie o przyznaniu pomocy.

3. W odniesieniu do zobowiązania, o którym mowa w ust. 1 pkt 7 lit. a, w wyjątkowych przypadkach, w których beneficjent w terminie 3 lat od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy nie dysponuje określonym w załączniku do wytycznych szczegółowych dokumentem potwierdzającym uzyskanie kwalifikacji, gdyż oczekuje na jego wydanie, warunek uzupełnienia kwalifikacji uważa się za spełniony, jeśli beneficjent przedłoży tymczasowo inny dokument potwierdzający uzyskanie kwalifikacji w ww. terminie, na przykład zaświadczenie o ukończeniu studiów i nadaniu tytułu zawodowego lub zaświadczenie, uchwałę albo decyzję administracyjną o nadaniu stopnia doktora. Udokumentowanie uzupełnienia wykształcenia zgodnie z załącznikiem do wytycznych szczegółowych następuje niezwłocznie po uzyskaniu odpowiedniego dokumentu.
4. W odniesieniu do zobowiązania, o którym mowa w ust. 1 pkt 7 lit. b, w wyjątkowych przypadkach, w których beneficjent w terminie do końca OZC nie dysponuje określonym w załączniku do wytycznych szczegółowych dokumentem potwierdzającym uzyskanie kwalifikacji, gdyż oczekuje na jego wydanie, warunek uzupełnienia kwalifikacji uważa się za spełniony, jeśli beneficjent przedłoży tymczasowo inny dokument potwierdzający uzyskanie kwalifikacji w ww. terminie, na przykład zaświadczenie o ukończeniu studiów i nadaniu tytułu zawodowego lub zaświadczenie, uchwałę albo decyzję administracyjną o nadaniu stopnia doktora. Udokumentowanie uzupełnienia wykształcenia zgodnie z załącznikiem do wytycznych szczegółowych następuje niezwłocznie po uzyskaniu odpowiedniego dokumentu.

VII. Zwrot pomocy

1. Warunki zwrotu pomocy w przypadku niespełnienia warunków wypłaty pomocy lub zobowiązań wspólnych dla większej liczby interwencji zostały określone w wytycznych podstawowych.
2. W poniższej tabeli zostały określone dodatkowe warunki zwrotu pomocy, specyficzne dla I.11.

Lp.	ZOBOWIĄZANIE	Wpływ braku realizacji zobowiązania (warunku wypłaty drugiej raty pomocy) na wypłatę drugiej raty pomocy	Brak realizacji zobowiązania (warunku wypłaty drugiej raty pomocy) a zwrot wypłaconej pierwszej raty pomocy	Brak realizacji zobowiązania w OZC a zwrot wypłaconej pomocy
1.	beneficjent prowadzi działalność rolniczą w gospodarstwie jako kierujący bez przerwy w okresie co najmniej od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy do dnia upływu 5 lat od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy	odmowa wypłaty drugiej raty pomocy	zwrot 100% kwoty wypłaconej pierwszej raty pomocy	zwrot 100% wypłaconej kwoty pomocy
2.	beneficjent prawidłowo zrealizował zaplanowane w biznesplanie inwestycje w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne	odmowa wypłaty drugiej raty pomocy	zwrot wypłaconej kwoty pierwszej raty pomocy w części równej udziałowi szacunkowych kosztów niezrealizowanych lub nieprawidłowo zrealizowanych inwestycji w środki trwałe lub wartości niematerialnych i prawnych w kwocie pierwszej raty pomocy	nie dotyczy
3.	beneficjent zrealizował działania inne niż inwestycje w środki trwałe oraz wartości	odmowa wypłaty drugiej raty pomocy	nie dotyczy	nie dotyczy

	niematerialne i prawne, które przewidział w biznesplanie			
4.	utrzymanie nabytych w ramach realizacji biznesplanu środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych – nieprzenoszenie prawa własności środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych bez zgody ARiMR	nie dotyczy	nie dotyczy	zwrot kwoty pomocy równy udziałowi szacunkowych kosztów nieutrzymanych inwestycji w środki trwałe lub wartości niematerialnych i prawnych w kwocie wypłaconej pomocy, proporcjonalnie za okres nieutrzymania środków trwałych lub wartości niematerialnych i prawnych nabytych w ramach operacji
5.	wzrost wielkości ekonomicznej gospodarstwa i utrzymanie co najmniej minimalnego jej wzrostu do dnia upływu 5 lat od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy:	odmowa wypłaty drugiej raty pomocy	zwrot wypłaconej kwoty pierwszej raty pomocy w wysokości ustalonej według następującego wzoru: $\text{zwrot (w \%)} = 1 - (\text{WWE}G/\text{WWE}G_w) \times 100\%$ zaokrąglony do pełnych dziesiątek % w dół, z tym że jeżeli przed zaokrągleniem wartość jest mniejsza niż 10% i większa niż 0 to zwrot ustala się na poziomie 5% gdzie: WWEG to faktyczny wzrost wielkości ekonomicznej gospodarstwa w roku docelowym, przy czym jeżeli nie nastąpił wzrost albo nastąpił spadek tej wielkości WWEG = 0 WWEG _w to wzrost wielkości ekonomicznej gospodarstwa wymagany	zwrot 10% wypłaconej kwoty pomocy w przypadku nieutrzymania w danym roku wielkości ekonomicznej gospodarstwa na wymaganym poziomie:

			zgodnie z sekcją V.2.2.	
6.	beneficjent osiągnął w roku docelowym co najmniej 60-procentowy udział przychodów uzyskiwanych w związku z prowadzoną w gospodarstwie działalnością rolniczą we wszystkich swoich przychodach i utrzymał taki poziom przychodów do dnia upływu 5 lat od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy	odmowa wypłaty drugiej raty pomocy	zwrot wypłaconej kwoty pierwszej raty pomocy w wysokości ustalonej według następującego wzoru: zwrot (w %) = (60% - UP) x 10, zaokrąglony do pełnych dziesiątek % w dół, z tym że jeżeli przed zaokrągleniem wartość jest mniejsza niż 10% to zwrot ustala się na poziomie 5% gdzie: UP to procentowy udział przychodów uzyskiwanych w związku z prowadzoną w gospodarstwie działalnością rolniczą we wszystkich swoich przychodach	zwrot 10% wypłaconej kwoty pomocy za każdy rok kalendarzowy, w którym nie utrzymano 60-procentowego udziału przychodów uzyskiwanych w związku z prowadzoną w gospodarstwie działalnością rolniczą we wszystkich przychodach beneficjenta
7.	beneficjent podjął najpóźniej w roku docelowym i prowadzi do dnia upływu 5 lat od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy produkcję zwierzęcą (wielkość ekonomiczna osiągnięta z produkcji zwierzęcej stanowi co najmniej 50% docelowej wielkości ekonomicznej gospodarstwa), jeżeli przyznano mu punkty za to kryterium wyboru	odmowa wypłaty drugiej raty pomocy	zwrot 100% kwoty wypłaconej pierwszej raty pomocy – jeżeli suma punktów przyznanych za kryteria wyboru i stanowiących podstawę do przyznania pomocy, pomniejszona o punkty za to kryterium lub łącznie za to kryterium i kryterium dotyczące uczestnictwa w systemach jakości (jeżeli beneficjent nie zrealizował również zobowiązania do uczestnictwa w systemach jakości) skutkowałyby nieprzyznaniem tej pomocy	zwrot 5% wypłaconej kwoty pomocy za każdy rok kalendarzowy, w którym nie prowadzono produkcji zwierzęcej na wymaganym poziomie zwrot 100% wypłaconej kwoty pomocy – jeżeli suma punktów przyznanych za kryteria wyboru i stanowiących podstawę do przyznania pomocy, pomniejszona o punkty za to kryterium lub łącznie za to kryterium i kryterium dotyczące uczestnictwa w systemach jakości (jeżeli beneficjent nie zrealizował również

				zobowiązania do uczestnictwa w systemach jakości) skutkowałyby nieprzyznaniem tej pomocy
8.	beneficjent rozpoczął i kontynuuje do dnia upływu 5 lat od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy uczestnictwo w systemach jakości, jeżeli przyznano mu punkty z tytułu tego kryterium wyboru	odmowa wypłaty drugiej raty pomocy	zwrot 100% kwoty wypłaconej pierwszej raty pomocy – jeżeli suma punktów przyznanych za kryteria wyboru i stanowiących podstawę do przyznania pomocy, pomniejszona o punkty za to kryterium lub łącznie za to kryterium i kryterium dotyczące produkcji zwierzęcej (jeżeli beneficjent nie zrealizował również zobowiązania do prowadzenia produkcji zwierzęcej na odpowiednim poziomie) skutkowałyby nieprzyznaniem tej pomocy.	zwrot 5% wypłaconej kwoty pomocy za każdy rok kalendarzowy, w którym nie uczestniczący w systemie jakości zwrot 100% wypłaconej kwoty pomocy – jeżeli suma punktów przyznanych za kryteria wyboru i stanowiących podstawę do przyznania pomocy, pomniejszona o punkty za to kryterium lub łącznie za to kryterium i kryterium dotyczące produkcji zwierzęcej (jeżeli beneficjent nie zrealizował również zobowiązania do prowadzenia produkcji zwierzęcej na odpowiednim poziomie) skutkowałyby nieprzyznaniem tej pomocy
9.	beneficjent prowadzi rachunkowość rolniczą co najmniej od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy, do dnia upływu 5 lat od dnia wypłaty pierwszej raty	odmowa wypłaty drugiej raty pomocy	zwrot 3% kwoty wypłaconej pierwszej raty pomocy za każdy rok, w którym nie prowadzono rachunkowości rolniczej	zwrot 3% kwoty wypłaconej pomocy za każdy rok, w którym nie prowadzono rachunkowości rolniczej

10.	w odniesieniu do transakcji związanych z realizacją inwestycji w środki trwałe i wartości niematerialne i prawne w ramach co najmniej 70% kwoty pomocy beneficjent realizuje zobowiązanie, o którym mowa w podrozdziale IX.1. ust. 1 pkt 6 wytycznych podstawowych	pomniejszenie kwoty drugiej raty pomocy o 10%	brak	nie dotyczy
11.	beneficjent skorzystał lub korzysta z doradztwa indywidualnego dla osób rozpoczynających po raz pierwszy prowadzenie gospodarstwa jako młody rolnik w ramach I.14.2	odmowa wypłaty drugiej raty pomocy	brak	nie dotyczy
12.	beneficjent uzupełnił kwalifikacje zawodowe (wykształcenie) jeśli nie spełniał wymogu dotyczącego posiadania odpowiednich kwalifikacji zawodowych lub umiejętności na etapie przyznawania pomocy	odmowa wypłaty drugiej raty pomocy – jeżeli termin na uzupełnienie wykształcenia upłynął przed dniem zakończenia rozpatrywania WOP II; nie dotyczy następcy prawnego beneficjenta	zwrot 100% pierwszej raty pomocy – jeżeli termin na uzupełnienie wykształcenia upłynął przed dniem zakończenia rozpatrywania WOP II; nie dotyczy następcy prawnego beneficjenta	zwrot 100% wypłaconej kwoty pomocy – jeżeli beneficjent nie uzupełnił wykształcenia w terminie upływającym po dniu zakończenia rozpatrywania WOP II lub – w przypadku następcy prawnego beneficjenta – do dnia zakończenia OZC

Załącznik – Rodzaje dokumentów potwierdzających posiadanie kwalifikacji zawodowych i umiejętności

1. Dokumentem potwierdzającym posiadanie wykształcenia:
 - 1) wyższego – jest dyplom ukończenia studiów pierwszego stopnia, studiów drugiego stopnia lub jednolitych studiów magisterskich, lub studiów wyższych magisterskich lub dyplom doktorski;
 - 2) średniego lub średniego branżowego – jest świadectwo ukończenia szkoły ponadpodstawowej lub ponadgimnazjalnej, umożliwiającej uzyskanie świadectwa dojrzałości lub zaświadczenie wydane przez okręgową komisję egzaminacyjną o zdaniu egzaminu eksternistycznego z zakresu wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły II stopnia;
 - 3) zasadniczego zawodowego lub zasadniczego branżowego – jest świadectwo ukończenia szkoły zasadniczej lub zasadniczej szkoły zawodowej, lub branżowej szkoły I stopnia lub zaświadczenie wydane przez okręgową komisję egzaminacyjną o zdaniu egzaminu eksternistycznego z zakresu wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla zasadniczej szkoły zawodowej lub branżowej szkoły I stopnia.
2. Dokumentem potwierdzającym uzyskanie stopnia naukowego doktora jest dyplom uzyskania tego stopnia.
3. Dokumentem potwierdzającym ukończenie studiów pierwszego stopnia, studiów drugiego stopnia lub jednolitych studiów magisterskich, lub studiów wyższych magisterskich, jest dyplom ukończenia tych studiów.
4. Dokumentem potwierdzającym ukończenie studiów podyplomowych jest świadectwo ich ukończenia.
5. Dokumentem potwierdzającym posiadanie kwalifikacji w zawodach, o których mowa w sekcji IV.1.3 w ust. 2 pkt 3 lit. a jest:
 - 1) świadectwo lub dyplom ukończenia szkoły z uzyskanym tytułem zawodowym albo
 - 2) dyplom uzyskania tytułu zawodowego lub
 - 3) dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe, lub

- 4) dyplom zawodowy, lub
- 5) świadectwa potwierdzające kwalifikacje w zawodzie lub certyfikaty kwalifikacji zawodowych lub świadectwo czeladnicze, odpowiednio:

a) technik rolnik:

- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.3. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.16. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.03. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.16. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.3. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.16. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.03. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.16. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.04. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.10. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.3. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.10. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.03. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.10. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej, lub

- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.04. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.16. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.04. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.16. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej,

b) technik ogrodnik:

- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.5. Zakładanie i prowadzenie upraw ogrodniczych oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.18. Planowanie i organizacja prac ogrodniczych lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.05. Zakładanie i prowadzenie upraw ogrodniczych oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.18. Planowanie i organizacja prac ogrodniczych, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.5. Zakładanie i prowadzenie upraw ogrodniczych oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.18. Planowanie i organizacja prac ogrodniczych, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.05. Zakładanie i prowadzenie upraw ogrodniczych oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.18. Planowanie i organizacja prac ogrodniczych, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji OGR.02. Zakładanie i prowadzenie upraw ogrodniczych oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji OGR.05. Planowanie i organizacja prac ogrodniczych, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.5. Zakładanie i prowadzenie upraw ogrodniczych oraz

certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji OGR.05. Planowanie i organizacja prac ogrodniczych, lub

- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.05. Zakładanie i prowadzenie upraw ogrodniczych oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji OGR.05. Planowanie i organizacja prac ogrodniczych, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji OGR.02. Zakładanie i prowadzenie upraw ogrodniczych oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.18. Planowanie i organizacja prac ogrodniczych, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji OGR.02. Zakładanie i prowadzenie upraw ogrodniczych oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.18. Planowanie i organizacja prac ogrodniczych,

c) technik architektury krajobrazu:

- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.21. Projektowanie, urządzenie i pielęgnacja roślinnych obiektów architektury krajobrazu oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.22. Organizacja prac związanych z budową oraz konserwacją obiektów małej architektury krajobrazu lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.21. Projektowanie, urządzenie i pielęgnacja roślinnych obiektów architektury krajobrazu oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.22. Organizacja prac związanych z budową oraz konserwacją obiektów małej architektury krajobrazu, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.21. Projektowanie, urządzenie i pielęgnacja roślinnych obiektów architektury krajobrazu oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.22. Organizacja prac

związanych z budową oraz konserwacją obiektów małej architektury krajobrazu, lub

- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.21. Projektowanie, urządzenie i pielęgnacja roślinnych obiektów architektury krajobrazu oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.22. Organizacja prac związanych z budową oraz konserwacją obiektów małej architektury krajobrazu, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji OGR.03. Projektowanie, urządzenie i pielęgnacja roślinnych obiektów architektury krajobrazu oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji OGR.04. Organizacja prac związanych z budową oraz konserwacją obiektów małej architektury krajobrazu, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.21. Projektowanie, urządzenie i pielęgnacja roślinnych obiektów architektury krajobrazu oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji OGR.04. Organizacja prac związanych z budową oraz konserwacją obiektów małej architektury krajobrazu, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.21. Projektowanie, urządzenie i pielęgnacja roślinnych obiektów architektury krajobrazu oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji OGR.04. Organizacja prac związanych z budową oraz konserwacją obiektów małej architektury krajobrazu, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji OGR.03. Projektowanie, urządzenie i pielęgnacja roślinnych obiektów architektury krajobrazu oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.22. Organizacja prac związanych z budową oraz konserwacją obiektów małej architektury krajobrazu, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji OGR.03. Projektowanie, urządzenie i pielęgnacja roślinnych obiektów architektury krajobrazu oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.22. Organizacja prac związanych z budową oraz konserwacją obiektów małej architektury krajobrazu,

d) technik hodowca koni:

- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.19. Organizowanie chowu i hodowli koni oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.20. Szkolenie i użytkowanie koni lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.19. Organizacja chowu i hodowli koni oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.06. Jeździectwo i trening koni lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.19. Organizacja chowu i hodowli koni oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL. 20. Szkolenie i użytkowanie koni, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.19. Organizowanie chowu i hodowli koni oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.20. Szkolenie i użytkowanie koni lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.19. Organizowanie chowu i hodowli koni oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.06. Jeździectwo i trening koni, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.19. Organizacja chowu i hodowli koni oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.20. Szkolenie i użytkowanie koni lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.19. Organizacja chowu i hodowli koni oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.27. Jeździectwo i trening koni, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.06. Organizacja chowu i hodowli koni oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.07. Szkolenie i użytkowanie koni, lub

- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.06. Organizacja chowu i hodowli koni oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.01. Jeździectwo i trening koni, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.19. Organizowanie chowu i hodowli koni oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.01. Jeździectwo i trening koni lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.19. Organizowanie chowu i hodowli koni oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.07. Szkolenie i użytkowanie koni, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.19. Organizacja chowu i hodowli koni oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.01. Jeździectwo i trening koni lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.19. Organizacja chowu i hodowli koni oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.07. Szkolenie i użytkowanie koni, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.06. Organizacja chowu i hodowli koni oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.20. Szkolenie i użytkowanie koni lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.06. Organizacja chowu i hodowli koni oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.27. Jeździectwo i trening koni, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.06. Organizacja chowu i hodowli koni oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.20. Szkolenie i użytkowanie koni lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.06. Organizacja chowu i hodowli koni oraz świadectwo potwierdzające

kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.06. Jeździectwo i trening koni,

e) technik pszczelarz:

- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.4. Prowadzenie produkcji pszczelarskiej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.17. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej i pszczelarskiej lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.04. Prowadzenie produkcji pszczelarskiej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.17. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej i pszczelarskiej, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.4. Prowadzenie produkcji pszczelarskiej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.17. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej i pszczelarskiej, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.04. Prowadzenie produkcji pszczelarskiej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.17. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej i pszczelarskiej, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.03. Prowadzenie produkcji pszczelarskiej oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.09. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej i pszczelarskiej, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.4. Prowadzenie produkcji pszczelarskiej oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.09. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej i pszczelarskiej, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.04. Prowadzenie produkcji pszczelarskiej oraz certyfikat

kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.09. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej i pszczelarskiej, lub

- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.03. Prowadzenie produkcji pszczelarskiej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.17. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej i pszczelarskiej, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.03. Prowadzenie produkcji pszczelarskiej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.17. Organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej i pszczelarskiej,

f) technik weterynarii:

- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.9. Prowadzenie chowu, hodowli i inseminacji zwierząt oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.10. Wykonywanie czynności pomocniczych z zakresu usług weterynaryjnych oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.11. Wykonywanie czynności pomocniczych z zakresu realizacji zadań inspekcji weterynaryjnej lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.10. Prowadzenie chowu i inseminacji zwierząt oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.11. Wykonywanie czynności pomocniczych w zakresie usług weterynaryjnych oraz kontroli i nadzoru weterynaryjnego, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.11. Prowadzenie chowu i inseminacji zwierząt oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.12. Wykonywanie weterynaryjnych czynności pomocniczych, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.9. Prowadzenie chowu, hodowli i inseminacji zwierząt oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.11. Wykonywanie czynności pomocniczych w zakresie usług weterynaryjnych oraz kontroli i nadzoru weterynaryjnego, lub

- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.10. Prowadzenie chowu i inseminacji zwierząt oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.10. Wykonywanie czynności pomocniczych z zakresu usług weterynaryjnych i świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.11. Wykonywanie czynności pomocniczych z zakresu realizacji zadań inspekcji weterynaryjnej, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.9. Prowadzenie chowu, hodowli i inseminacji zwierząt oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.12. Wykonywanie weterynaryjnych czynności pomocniczych, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.10. Prowadzenie chowu i inseminacji zwierząt oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.12. Wykonywanie weterynaryjnych czynności pomocniczych, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.11. Prowadzenie chowu i inseminacji zwierząt oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.10. Wykonywanie czynności pomocniczych z zakresu usług weterynaryjnych i świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.11. Wykonywanie czynności pomocniczych z zakresu realizacji zadań inspekcji weterynaryjnej, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.11. Prowadzenie chowu i inseminacji zwierząt oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.11. Wykonywanie czynności pomocniczych w zakresie usług weterynaryjnych oraz kontroli i nadzoru weterynaryjnego,

g) technik agrobiznesu:

- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.3. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.6. Organizacja i prowadzenie przedsiębiorstwa w agrobiznesie lub

- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.03. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.07. Organizacja i prowadzenie przedsiębiorstwa w agrobiznesie, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.3. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.07. Organizacja i prowadzenie przedsiębiorstwa w agrobiznesie, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.03. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.6. Organizacja i prowadzenie przedsiębiorstwa w agrobiznesie, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.04. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.05. Organizacja i prowadzenie przedsiębiorstwa w agrobiznesie, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.3. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.05. Organizacja i prowadzenie przedsiębiorstwa w agrobiznesie, lub
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.03. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.05. Organizacja i prowadzenie przedsiębiorstwa w agrobiznesie, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.04. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.6. Organizacja i prowadzenie przedsiębiorstwa w agrobiznesie, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.04. Prowadzenie produkcji rolniczej oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.07. Organizacja i prowadzenie przedsiębiorstwa w agrobiznesie,

- h) technik mechanizacji rolnictwa – łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji M.1. Użytkowanie pojazdów, maszyn, urządzeń i narzędzi stosowanych w rolnictwie oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji M.2. Obsługa techniczna oraz naprawa pojazdów, maszyn i urządzeń stosowanych w rolnictwie oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji M.43. Organizacja prac związanych z eksploatacją środków technicznych stosowanych w rolnictwie,
- i) technik mechanizacji rolnictwa i agrotechniki:
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji M.1. Użytkowanie pojazdów, maszyn, urządzeń i narzędzi stosowanych w rolnictwie oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji M.2. Obsługa techniczna oraz naprawa pojazdów, maszyn i urządzeń stosowanych w rolnictwie oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji M.46. Eksploatacja systemów mechatronicznych w rolnictwie lub
 - łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji MG.03. Eksploatacja pojazdów, maszyn, urządzeń i narzędzi stosowanych w rolnictwie oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację MG.42. Eksploatacja systemów mechatronicznych w rolnictwie, lub
 - łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji M.1. Użytkowanie pojazdów, maszyn, urządzeń i narzędzi stosowanych w rolnictwie oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji M.2. Obsługa techniczna oraz naprawa pojazdów, maszyn i urządzeń stosowanych w rolnictwie oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji MG.42. Eksploatacja systemów mechatronicznych w rolnictwie, lub
 - łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji MG.03. Eksploatacja pojazdów, maszyn, urządzeń i narzędzi stosowanych w rolnictwie oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację

- w zawodzie w zakresie kwalifikacji M.46. Eksploatacja systemów mechatronicznych w rolnictwie, lub
- łącznie: świadectwo czeladnicze w zawodzie mechanik-operator pojazdów i maszyn rolniczych oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji MG.42. Eksploatacja systemów mechatronicznych w rolnictwie, lub
 - łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.02. Eksploatacja pojazdów, maszyn, urządzeń i narzędzi stosowanych w rolnictwie oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.08. Eksploatacja systemów mechatronicznych w rolnictwie, lub
 - łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji M.1. Użytkowanie pojazdów, maszyn, urządzeń i narzędzi stosowanych w rolnictwie oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji M.2. Obsługa techniczna oraz naprawa pojazdów, maszyn i urządzeń stosowanych w rolnictwie oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.08. Eksploatacja systemów mechatronicznych w rolnictwie, lub
 - łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji MG.03. Eksploatacja pojazdów, maszyn, urządzeń i narzędzi stosowanych w rolnictwie oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.08. Eksploatacja systemów mechatronicznych w rolnictwie, lub
 - łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.02. Eksploatacja pojazdów, maszyn, urządzeń i narzędzi stosowanych w rolnictwie oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji M.46. Eksploatacja systemów mechatronicznych w rolnictwie, lub
 - łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.02. Eksploatacja pojazdów, maszyn, urządzeń i narzędzi stosowanych w rolnictwie oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji MG.42. Eksploatacja systemów mechatronicznych w rolnictwie, lub

- łącznie: świadectwo czeladnicze w zawodzie mechanik-operator pojazdów i maszyn rolniczych oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.08. Eksploatacja systemów mechatronicznych w rolnictwie,
- j) technik turystyki wiejskiej:
- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji T.7. Prowadzenie działalności turystycznej na obszarach wiejskich oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację T.8. Prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego lub
 - łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie TG.08. Prowadzenie działalności turystycznej na obszarach wiejskich oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację TG.09. Prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego, lub
 - łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji T.7. Prowadzenie działalności turystycznej na obszarach wiejskich oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji TG.09. Prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego, lub
 - łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji TG.08. Prowadzenie działalności turystycznej na obszarach wiejskich oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji T.8. Prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego,
- k) technik turystyki na obszarach wiejskich:
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji HGT.09. Prowadzenie działalności turystycznej na obszarach wiejskich oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji HGT.10. Prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego lub
 - łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji T.7. Prowadzenie działalności turystycznej na obszarach wiejskich oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji HGT.10. Prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego, lub

- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji TG.08. Prowadzenie działalności turystycznej na obszarach wiejskich oraz certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji HGT.10. Prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji HGT.09. Prowadzenie działalności turystycznej na obszarach wiejskich oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji T.8. Prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego, lub
- łącznie: certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji HGT.09. Prowadzenie działalności turystycznej na obszarach wiejskich oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji TG.09. Prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego.

6. Dokumentem potwierdzającym posiadanie kwalifikacji w zawodach, o których mowa w sekcji IV.1.3 w ust. 2 pkt 4 jest:

- 1) świadectwo ukończenia szkoły z uzyskanym tytułem wykwalifikowanego robotnika w zawodzie lub dyplom ukończenia szkoły z tytułem wykwalifikowanego robotnika albo
- 2) dyplom uzyskania tytułu zawodowego lub
- 3) dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe, lub
- 4) dyplom zawodowy, lub
- 5) świadectwo (świadectwa) potwierdzające kwalifikację w zawodzie lub certyfikat (certyfikaty) kwalifikacji zawodowej lub świadectwo czeladnicze, odpowiednio:
 - a) rolnik – świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.3 Prowadzenie produkcji rolniczej lub świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.03. Prowadzenie produkcji rolniczej lub certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.04. Prowadzenie produkcji rolniczej,
 - b) ogrodnik – świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.5. Zakładanie i prowadzenie upraw ogrodniczych lub świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.05. Zakładanie i prowadzenie upraw ogrodniczych lub certyfikat

kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji OGR.02. Zakładanie i prowadzenie upraw ogrodniczych,

c) pszczelarz – świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji R.4. Prowadzenie produkcji pszczelarskiej lub świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji RL.04. Prowadzenie produkcji pszczelarskiej lub certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.03. Prowadzenie produkcji pszczelarskiej,

d) mechanik – operator pojazdów i maszyn rolniczych:

- łącznie: świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji M.1. Użytkowanie pojazdów, maszyn, urządzeń i narzędzi stosowanych w rolnictwie oraz świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji M.2. Obsługa techniczna oraz naprawa pojazdów, maszyn i urządzeń stosowanych w rolnictwie, lub
- świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie w zakresie kwalifikacji MG.03. Eksploatacja pojazdów, maszyn, urządzeń i narzędzi stosowanych w rolnictwie, lub
- świadectwo czeladnicze w zawodzie mechanik-operator pojazdów i maszyn rolniczych, lub
- certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji ROL.02. Eksploatacja pojazdów, maszyn, urządzeń i narzędzi stosowanych w rolnictwie.

7. Dokumentem potwierdzającym posiadanie kwalifikacji w zawodach, o których mowa w sekcji IV.1.3 w ust. 2 pkt 5 jest – świadectwo z tytułem robotnika wykwalifikowanego w zawodzie lub dyplom z tytułem mistrza, uzyskane na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 12 października 1993 r. w sprawie zasad i warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych i wykształcenia ogólnego dorosłych (Dz. U. Nr 103, poz. 472, z późn. zm.), lub świadectwo uzyskania tytułu zawodowego lub dyplom uzyskania tytułu zawodowego mistrza na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 3 lutego 2006 r. w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej,

umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych (Dz. U. Nr 31, poz. 216).

8. Dokumentem potwierdzającym staż pracy jest:

- 1) oświadczenie o okresie podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników lub dokument potwierdzający podleganie ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności rolniczej w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej lub państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA);
- 2) świadectwo pracy wydane przez pracodawcę na podstawie przepisów prawa pracy obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej lub w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej lub państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA);
- 3) poświadczona notarialnie kopia umowy o pracę, jeśli umowa taka nie została rozwiązana do dnia złożenia WOPP.